

О. В. Глущенко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів та кредиту,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ІНСТИТУЦІЙНА ДИНАМІКА СЕКТОРА ДЕПОЗИТНИХ КОРПОРАЦІЙ

Проведені у статті дослідження дали змогу встановити інституційний регрес сектора депозитних корпорацій України, що набрав сили в умовах кризи та продовжується дотепер. Слабкість інституційної побудови досліджуваного сектора перешкоджає проведенню ефективної грошово-кредитної політики.

Research conducted in the article made it possible to establish the institutional sector of deposit corporations will regress, which gained strength in the face of crisis and continues till now. The weakness of institutional building with sector becomes an obstacle for conducting effective monetary-credit policy.

Ключові слова: інституційна динаміка, депозитні корпорації, грошові агрегати.
Key words: institutional dynamics, deposit corporations, monetary aggregates.

ВСТУП

Інституційний погляд на проблеми фінансової системи наразі поширюється у широких колах науковців. Дослідження інституційної динаміки розвитку окремих секторів фінансово-кредитної системи є актуальним науково-практичним завданням в умовах посткризового відновлення фінансової системи України. Посткризове відновлення та подальший стабільний розвиток економіки залежить від належного функціонування усіх її інституційних секторів. На теперішній час основні зусилля науковців більшою мірою зосереджуються на визначеній тенденції розвитку та на пошуку шляхів удосконалення банківської системи. У такому випадку осторонь основного напрямку досліджень залишаються процеси, які характеризують динаміку інституційних змін усього сектора депозитних корпорацій.

СТУПІНЬ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Результати наукових розвідок, у яких розпочато дослідження цієї проблематики, можна згрупувати за двома напрямками. До першого слід віднести наукові праці вітчизняних вчених, присвячені розвитку теорії інститутів фінансового сектора та побудові сучасної фінансової архітектури, зокрема роботи О. Барановського [1], А. Гриценка [3], Ю. Коваленко, Л. Лисяк, З. Луцишин [5], С. Науменкової [7, 8], В. Соболева та М. Олійник [9], О. Чаусовсько-го, І. Чугунова [17], А. Чухна [18], С. Юрія [20].

Другий напрям сформовано працями науковців, у колі інтересів яких знаходиться розвиток окремих секторів фінансової системи. Слід виокремити роботи Л. Алексеєнко, С. Арбузова, С. Аржевітіна, О. Петрика [11], Б. Пшика.

Актуальність дослідження полягає у необхідності визначення векторів, які формують інституційну динаміку сектору депозитних корпорацій, крім НБУ, що оперує з грошовими агрегатами та безпосередньо торкається інфляційних процесів. При окремому розгляді функціонування секторів депозитних корпорацій втрачається принцип системності та суттєво обмежуються можливості аналізу інституційної динаміки розвитку секторів економічної системи України.

Розкриття тенденцій, що відбуваються у сфері функціонування депозитних корпорацій, здатне покращити якість аналізу інституційних секторів економічної систе-

ми та визначити напрями вдосконалення розвитку сектору депозитних корпорацій.

Метою даного дослідження є визначення стану інституційної динаміки сектора депозитних корпорацій за ви- нятком показників його державного регулятора — Національного банку України. Відповідно до мети необхідно виконати низку взаємопов'язаних завдань, а саме: дослідити внутрішню структуру сектора депозитних корпорацій, що зумовлена логікою його побудови, та провести оцінку тенденцій досліджуваного сектора.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасній науковій парадигмі розуміння як самого ринку фінансових послуг, так і його окремих сегментів розглядається як функціонування окремих інститутів і формування ієрархічних зв'язків між ними, що дає змогу досліджувати інституційну архітектоніку ринку фінансових послуг. Інститути виникають на підґрунті усталених норм, що вже існують, з часом створюють нові норми суспільного життя та економічної поведінки, встановлюють ієрархічні зв'язки, формуючи таким чином цілісну систему інститутів.

Депозитні корпорації разом з іншими фінансовими корпораціями групуються в інституційний сектор фінансових корпорацій. Депозитні корпорації утворюють сектор емітентів коштів. Згідно з методологічним коментарем до статистичного бюлетеня НБУ: "до підсектора інших депозитних корпорацій (банків) належать фінансові корпорації, основною функцією яких є фінансове посередництво та які емітують зобов'язання у формі депозитів чи інших інструментів залучення фінансових ресурсів, що включаються до грошових агрегатів" [2, с. 183].

Подальша класифікація інституційного сектора фінансових корпорацій відокремлює депозитні корпорації та інші фінансові корпорації залежно від ступеня формування монетарних агрегатів. Зазначений поділ мав на меті чітко визначення установ та показників їхньої діяльності, що чинять безпосередній вплив на створення грошових агрегатів М1, М2 та частковий вплив на грошовий агрегат М3.

Національний банк України з 2002 р. проводить розрахунок грошових агрегатів згідно з методологією МВФ [2, с. 187]. Відповідно до неї до грошового агрегату М1 включають переказні депозити в національній валюті, а до

грошового агрегату М2 — переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити, до М3 (грошової маси) — цінні папери, крім акцій. Застосування вищезгаданої методики дає змогу відстежувати створення грошей депозитними корпораціями, а також створює умови інтеграції України у світовий фінансовий простір. Грошові агрегати є важливими інструментами у проведенні монетарної політики держави.

Контроль за інфляцією є необхідним елементом монетарної стабілізації в Україні. З цієї точки зору, аналіз сектора депозитних корпорацій дозволяє визначити інституційні передумови державного регулювання інфляційних процесів. Грунтовне дослідження зазначеної проблематики у світлі забезпечення цінової стабільності та розробки заasad підготовки і переходу макроекономічного регулювання України до режиму інфляційного таргетування було проведено О. Петриком [11].

Розкриття інституційної побудови сектора депозитних корпорацій має визначити інституційні засади та устрій суб'єктів, які приводять у дію грошово-кредитний мультиплікатор кредитної системи.

Структура сектора депозитних корпорацій вирізняється побудовою, яку подано на рис. 1.

У складі сектора депозитних корпорацій вирізняють підзвітні організації, охоплені сектором депозитних корпорацій, що формують простір реалізації фінансових продуктів та послуг депозитних корпорацій. Подальша класифікація виокремлює такі підсектори: контрольовані урядом, приватні та депозитні установи, включені у сферу охоплення сектора депозитних корпорацій.

Досліджуючи класифікацію сектора депозитних корпорацій, слід визначити нечіткі класифікаційні ознаки поділу відповідних підсекторів: перший підсектор — контрольовані урядом депозитні корпорації — вказує лише на присутність в їхніх статутних капіталах частки державної власності, проте не зазначає форму власності цих державних установ. Поняття "контрольованості урядом" надто абстрактне та не є чітко визначеним. Фактично тією чи іншою мірою держава контролює весь сектор депозитних корпорацій. У більш вузькому розумінні до підсектора депозитних корпорацій, які контролює уряд, можуть бути віднесені лише установи, засновником, власником або співвласником яких є держава.

До підсектора депозитних корпорацій, які контролює Уряд, можна віднести такі види установ:

- комерційні банки;
- ощадні банки;
- банки розвитку;
- кредитні союзи або кооперативи;
- інвестиційні банки;
- іпотечні банки;
- будівельні кооперативи;
- установи мікрофінансування (що залучають депозити);
- поштові ощадні банки (відокремлені від Уряду);
- сільські або будівельні банки;
- інші.

Розбудова розгалуженої мережі депозитних корпорацій, контрольованих урядом, може стати активним чинником формування нових векторів прогресивних змін усь-



Рис. 1. Структура сектора депозитних корпорацій*

*Джерело: побудовано на основі даних <http://www.bank.gov.ua/> Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс] / Заголовок з екрану: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50751>

ого сектора депозитних корпорацій шляхом формування механізму розвитку спеціалізованих депозитних установ. Роль держави у створенні інституційного простору розвитку депозитних установ повинна виявлятися у розвідках та визначенні перспективних напрямків спеціалізації, розробці й опрацюванні основних методів їх роботи.

Спеціалізація депозитних установ є потребою сучасного українського суспільства, бо створює певні переваги, до яких необхідно віднести:

— по-перше, розвиток розгалуженої мережі спеціалізованих депозитних установ, який дає змогу покращити якість надання фінансових послуг та розробляти нові, інноваційні фінансові продукти. Задіяння інноваційних методів у процесі створення спеціалізованих фінансових продуктів неможливе без використання методів та прийомів фінансового інжинірингу, що призведе до адаптації засобів конструювання нових фінансових продуктів до специфіки здійснення фінансової діяльності в Україні та дасть змогу посилити інноваційну складову діяльності усіх депозитних корпорацій;

— по-друге, спеціалізація діяльності депозитних установ може підвищити ступінь інклюзивності — охопленості — населення фінансовими послугами. Підвищення включення населення у ринок фінансових послуг дає змогу формувати нові та посилювати існуючі інституційні зв'язки між населенням, державою та фінансовими інститутами. Посилення інституційних зв'язків у суспільстві

збільшує інституційно-правовий простір, зменшуючи сектор "тіньової" економіки за рахунок зміни суспільних ціннісних орієнтирів та підсилення переваг легального сектора. В українській економічній думці питання інклюзивності порушено у праці С. Науменкової та С. Міщенко [6], проте у роботах закордонних вчених інклюзивність має належне відображення, зокрема у працях Е. де Сото [15], К. Гоель (Kartik Goel), Г. Ананда (Gaurav Anand), А. Кушваха (Aakash Kushwaha) [25]. Практичні заходи щодо підвищення ступеня інклюзивності населення у ринок фінансових послуг здійснюються в Індії [23; 25], Малайзії [24], Кенії [22], ряді країн Африки, що навіть провели міжнародну конференцію з цього питання у листопаді 2010 р. [21]. Можна дійти висновку, що країни з економікою, яка розвивається, опікуються проблемою підвищення рівня інклюзивності населення у ринок фінансових послуг, проте в Україні ця проблема лише починає ставати об'єктом наукових розвідок;

— по-третє, посилення спеціалізації у діяльності депозитарних установ призведе до якісної зміни типу конкуренції між депозитарними установами. Зменшення напруження загальної конкуренції відбудеться шляхом чіткого визначення своєї ринкової "ніші". Існує усталена думка, що будь-які прояви конкуренції позитивно змінюють ринок, але ринок депозитарних корпорацій має певні відмінності у формуванні та проявах конкурентних відносин.

Сьогодення сектора депозитарних корпорацій вирізняється олігополістичним типом деформації конкурентних відносин. Визначити тип ринкової конкуренції саме як олігополістичний дозволяє робота І. Школьник [19], у якій досліджуються великі банківські конгломерати, що функціонують у фінансовому секторі України, Європи та світу. Ще одним фактором, який дозволяє класифікувати олігополістичний тип ринку депозитарних корпорацій, є однорідність товарів та послуг, що пропонуються на ринку депозитарними корпораціями без належної спеціалізації. Кроком до зменшення проявів монополізації ринку депозитарних установ слугуватиме формування пропозиції різномірних фінансових послуг. Посилення спеціалізації у цьому випадку створить різномірні фінансові продукти, що дасть змогу ринку перейти з олігополії до монополістичної конкуренції та таким чином може покращити конкурентне становище на ньому.

Підбиваючи підсумки дослідження підсектора депозитарних корпорацій, які контролює уряд, маємо зазначити, що держава має змогу активно впливати на сектор депозитних корпорацій шляхом формування інституційного простору та створення у ньому відповідних векторів розвитку, проводячи зважене управління сектором контрольованих урядом корпорацій, а не лише адміністративними засобами. Дослідження перспективних напрямів розвитку сектора депозитних корпорацій, що визначені державою, зокрема на рівні стратегії [16] та концепції [4], не дало змоги встановити існування стратегічних напрямів та концептуальних положень щодо розвитку сектора депозитних корпорацій.

Другим підсектором сектора депозитних корпорацій є підсектор приватних депозитних корпорацій, до яких можуть бути віднесені наступні види установ:

- комерційні банки;
- ощадні банки;
- банки розвитку;
- кредитні союзи або кооперативи;
- інвестиційні банки;
- іпотечні банки;
- будівельні кооперативи;
- установи мікрофінансування (що залучають депозити).

Приватні депозитні установи охоплюють як установи банківської системи, так і заклади парабанківської системи. Включення у підсектор приватних депозитних корпорацій зумовлене формою їх власності. Банківські установи згідно зі статтею 6 Закону України "Про банки та банківську діяльність" створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку [12]. Наразі основною формою власності банків є форма публічного акціонерного товариства.

Правовий статус кредитних спілок визначає Закон України "Про кредитні спілки" [13]. У статті 1 згаданого За-

кону дається наступне визначення: "кредитна спілка — це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки" [13].

Правовий статус будівельних кооперативів та установ мікрофінансування, що залучають депозити, як елементів сектора депозитних корпорацій не визначено. Важливо наголосити на тому, що формування підсектора приватних депозитних установ відбувається шляхом задіяння інституту власності у його регламентованій формі.

Розвиток цього підсектора прямо залежить від формування інституційних засад правовідносин відповідних типів депозитних корпорацій, проте цілком врегульований лише правовий статус банків.

Визначення статусу кредитних спілок як неприбуткових не дає змоги порівнювати основні показники та ефективності їх діяльності з аналогічними показниками діяльності банків. Коректне та допустиме порівняння банків з кредитними спілками можливе лише у межах одного з підсекторів депозитних корпорацій.

Розвиток підсектора приватних депозитних корпорацій повинен ґрунтуватися на визначенні загальної мети, завдань, принципів та методів здійснення їх діяльності.

Угрупування банків та кредитних спілок можна спостерігати у дослідженому вище підсекторі депозитних корпорацій, що контролює уряд. У згаданому підсекторі як банки, так і кредитні спілки, перш за все, є установами, що втілюють політику держави. Найвність у переліку кредитних спілок (які, до речі, як і Національний банк України, є неприбутковими організаціями) не може бути віднесено до перешкоди, що здатні деформувати або гальмувати впровадження державної політики.

У підсекторі приватних депозитних корпорацій визначення основних рушійних мотивів їх функціонування має вирішальне значення для дослідження інституцій, що функціонують за принципами саморегулювання, самокупності та самофінансування, розмежування джерел формування капіталу на власні й позичені та ін. Формування прибутку є важливим мотивом діяльності суб'єктів господарювання. Статус неприбуткової установи виносить на поверхню формальну відсутність зацікавленості в отриманні прибутку кредитною спілкою, переносячи мотив отримання прибутку на її членів. Члени кредитної спілки отримують вигоди двох типів: безпосередні фінансові вигоди та опосередковані як споживачі фінансових послуг, які надає кредитна спілка своїм членам. У такому випадку відсутність формального мотиву щодо отримання та максимізації позитивного фінансового результату кредитною спілкою фактично виступає як "інституційна маска" мотивації інтересів її членів.

Незважаючи на велику кількість відмінностей між банками та кредитними спілками, які належать до підсектора приватних депозитних корпорацій, необхідно відзначити, що усі види фінансових установ мають мотивацію щодо максимізації фінансових результатів.

Третім підсектором, який виокремлено у секторі депозитних корпорацій, є "депозитні установи, вклучені у сферу охоплення сектора депозитних корпорацій", до них відносимо такі типи установ:

- а) установи, офіційно визначені як банки,
- б) інші;
 - страхові корпорації;
 - пенсійні фонди;
 - дилери цінних паперів;
 - інвестиційні фонди;
 - інші фінансові посередники;
 - фінансові компанії;
 - фінансові лізингові компанії;
 - компанії-носії;
 - спеціалізовані фінансові посередники;
 - фінансові допоміжні підрозділи;
 - валютний ринок та ринок цінних паперів;
 - корпорації фінансового гарантування;
 - брокери й агенти;
 - страхові та пенсійні допоміжні підрозділи;
 - компанії з обміну іноземної валюти;
 - інші фінансові допоміжні підрозділи.

До цієї групи відносяться фінансові установи, інститути та агенти, що тією чи іншою мірою обслуговують ринок грошей, контрольовані урядом та приватні депозитні корпорації.

Розглядаючи перелік установ, що являють собою досліджуваний сектор, необхідно подати їх класифікацію відповідно до виконуваних депозитними установами функцій, включених до сфери охоплення сектора депозитних корпорацій, та відношення до інших депозитних установ (рис. 2).

Подальша класифікація враховує функції включених у відповідний сектор закладів, установ, що офіційно визнані як банки, та інших, які мають бути приєднані до сектора приватних депозитних установ. Важливим елементом є фінансові установи, що безпосередньо надають фінансові послуги та співпрацюють із депозитними корпораціями (як приватними, так і контрольованими урядом) і створюють умови для проведення операцій.

Сукупність депозитних закладів формує інституційний простір їх реалізації. У сучасних умовах сектор депозитних корпорацій не може обійтися без додаткових фінансових послуг та інституційної інфраструктури проведення фінансової діяльності, що дає змогу досліджувати сектор депозитних корпорацій як цілісний інституційний сегмент, який має ієрархічну внутрішню будову.

Після розгляду внутрішньої будови досліджуваного сектора перейдемо до його безпосереднього аналізу.

Наразі, як свідчать показники табл. 1, інституційний устрій сектору депозитних корпорацій не вирізняється багатством спектра. На цей час зафіксовано наявність 176 банківських установ, з яких 5 контролює уряд.

З даних табл. 1 можемо бачити, що за період 2010 — 2011 рр. відбулося зменшення кількості банків з 182 до 176, яке відбулося за рахунок комерційних банків. Збільшення кількості банків, які контролює уряд, із 2 у 2009 р. до 5 у 2010 р. зумовлено не стратегічними цілями посилення сегмента державних банків, а тактичними антикризовими заходами, спрямованими на підтримання банківських установ, які перебували у кризовому стані, з метою їх рекапіталізації. "Нові" державні банки Ю. Сколотяний назвав "валізою без ручки", характеризуючи відсутність стратегії управління сектором банків, що контролюється урядом [14].

Інституційне охоплення сектора депозитних корпорацій, що подано у [10], дає змогу значно поширити спектр депозитних корпорацій, які могли б здійснювати свою діяльність на теренах України.

Аналіз сектора депозитних корпорацій, які здійснюють свою діяльність в Україні, дає змогу встановити відсутність інституційного розвитку досліджуваного сектору. Зазначена тенденція виявляється у стійкій, консервативній структурі, яка побудована лише на трьох типах депозитарних корпорацій, браку нових інституційних форм депозитних корпорацій та відсутності стратегічного розвитку депозитних корпорацій, контрольованих урядом.

Можемо сформулювати гіпотезу: сектор депозитних корпорацій перебуває наразі у стані інституційного регресу, що доводиться кількістю установ, які знаходяться у режимі ліквідації: у 2005 р. — 20 установ, у 2011 р. — 21 установа. Найнижчий показник припадає на 2009 р. — 13 установ, що можна пояснити передкризовим "перегрівом" фінансової системи, який викликано наявністю зайвої ліквідності у секторі депозитних корпорацій. Розраховавши співвідношення депозитних корпорацій, що знаходяться у режимі ліквідації, до загальної кількості депозитних корпорацій, подамо його у табл. 1. Виходячи з динаміки

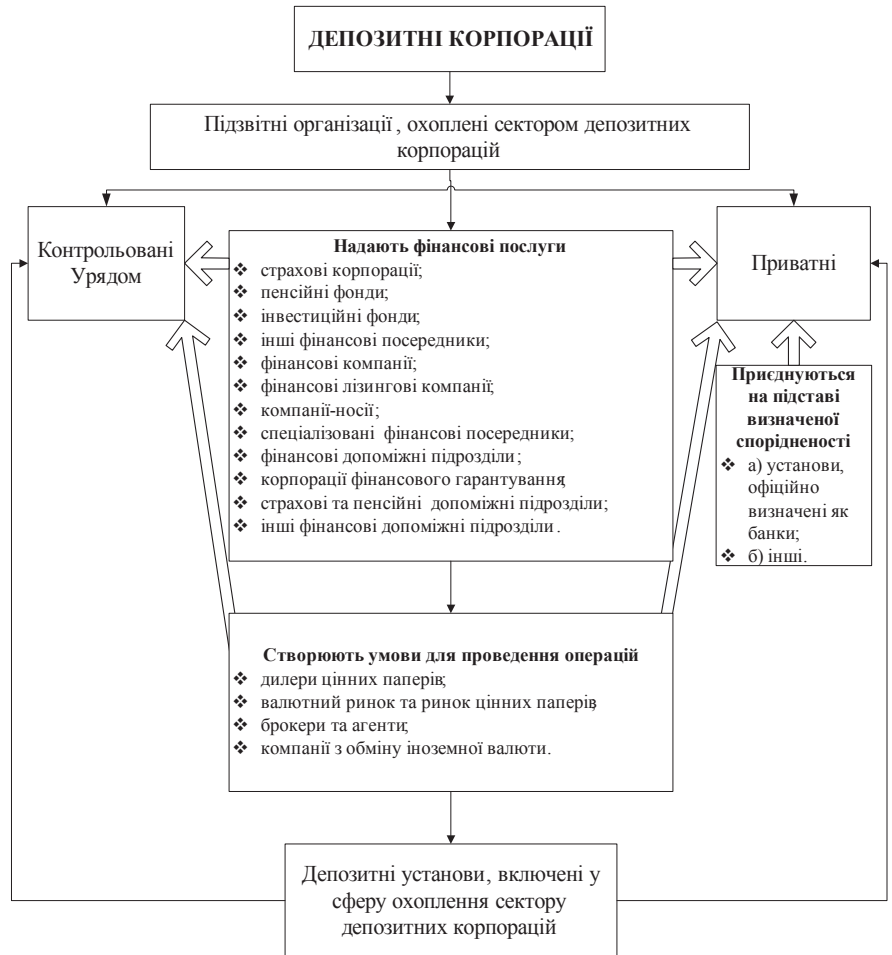


Рис. 2. Класифікація сектора депозитних корпорацій відповідно до виконуваних депозитними установами функцій*

*Джерело: розроблено автором.

розрахованого співвідношення, можна чітко визначити два етапи: "передкризовий", що характеризується повільним зменшенням установ, які перебували у режимі ліквідації, та "кризовий", у якому співвідношення стрімко зростає.

Визначений інституційний регрес сектора депозитних корпорацій виявляється у його нездатності до проведення ефективної грошово-кредитної політики. Уникаючи інституційного аналізу досліджуваного сектора, у вітчизняній науковій думці більш вживаним є твердження, згідно з яким здійснювати монетарне регулювання повинна лише банківська система на чолі з НБУ. У такому випадку мережа комерційних банків, що є контрольованою Національним банком, впроваджує його монетарну політику. Відповідно до цього за усі вади грошово-кредитної політики несе відповідальність лише НБУ. Проте інституційний регрес підконтрольного сектора, визначений вище, стає перешкодою на шляху реалізації будь-яких керівних рішень та заходів.

ВИСНОВКИ

Проведені у статті дослідження дали змогу встановити інституційний регрес сектора депозитних корпорацій України, що набрав сили в умовах кризи та продовжується дотепер. Слабкість інституційної побудови досліджуваного сектора стає перешкодою для проведення ефективної грошово-кредитної політики. Отримані наукові результати дають змогу досягти основної мети дослідження та виконати поставлені завдання.

Проведене теоретичне узагальнення та вирішення актуального науково-практичного завдання стало підставою для наступних висновків.

1. Визначено значення депозитних корпорацій у формуванні грошових агрегатів та грошової бази, яка полягає в активному створенні депозитними установами грошових агрегатів M1, M2 та M3.

Таблиця 1. Структура сектору депозитних корпорацій України у 2005–2011 рр.*

* Укладено на основі [19].

2. Доведено, що існує нагальна потреба у розробці Державної Стратегії та Концепції розвитку депозитних корпорацій, які контролює уряд, з метою збільшення інституційного спектра депозитних корпорацій та формування відповідних векторів, що впливатимуть на розвиток усього сектору депозитних корпорацій.

3. Розкрито роль кожного зі структурних елементів сектору депозитних корпорацій. Визначено, що нагальною потребою фінансової системи є розвиток спеціалізованих депозитарних закладів та підвищення рівня інклюзивності населення у сектор депозитних корпорацій.

4. Запропонована класифікація сектору депозитних корпорацій за функціональним призначенням шляхом структурування депозитних корпорацій, включених у сферу охоплення досліджуваного сектору.

5. Подано тлумачення терміна "інституційна маска" як нормативно закріпленій стан, який створює умови для приховування справжніх мотивів певних інститутів.

6. Проведена оцінка стану депозитних корпорацій України, на її підставі визначено поточний стан досліджуваного сектору як стан інституційного регресу, який характеризує якісний стан інституційної динаміки, протилежний розвитку, що вирізняється зменшенням спектра й кількості інститутів, спрощенням їх функціонування, розривом комунікаційних зв'язків та зменшенням інфраструктурного навантаження.

Подальші наукові розвідки здійснюватимуться шляхом розкриття вад сучасної монетарної політики.

Література:

1. Барановський О. На шляху до нової фінансової архітектури / О. Барановський // Вісн. Нац. банку України. — 2010. — № 11. — С. 8—15.
2. Бюлетень Національного банку України. — 2012. — № 1.
3. Гриценко А.А. Особливості інституційної архітектури українського суспільства ХХІ століття / А.А. Гриценко // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. — К.: Ін-т екон. прогн.; Фенікс, 2003. — С. 155—171.
4. Концепція розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів України на 2009—2013 роки, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 березня 2009 р. N 316-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/316-2009-%D1%80>.
5. Луцишин З.О. Формування глобальної фінансової архітектури світового господарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук.: спец. 08.05.01. "світове господарство і міжнародні економічні відносини" / Луцишин З.О. — К., 2003. — 42 с.
6. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. // С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. — К.: Знання, 2010. — 532 с.
7. Науменкова С.В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: монографія / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. — К.: Університет банківської справи, Центр наукових досліджень Національного банку України, 2009. — 384 с.
8. Науменкова С. Формування нової фінансової архітектури: основні питання та можливі виклики для України / С. Науменкова // Вісник Національного банку України.

ни. — 2010. — № 1. — С. 8—13.

9. Олійник М.В. Міжнародний рух фінансових інститутів в умовах глобалізації / М.В. Олійник, В.М. Соболев, Л.О. Українська // Вісник університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). — 2011. — № 1. — С. 10—16.

10. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>. — Заголовок з екрану: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50751>.

11. Петрик О.І. Інфляційне таргетування як механізм забезпечення цінової стабільності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О.І. Петрик. — Київ, 2008. — 42 с.

12. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14&p=1318411150965624>.? Загол. з екрану.

13. Про кредитні спілки: Закон України від 20 груд. 2001 р. № 2908-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2908-14>.? Загол. з екрану.

14. Сколотяний Ю. Нові держбанки — усе ще валіза без ручки? / Ю. Сколотяний // Дзеркало тижня. — 2009. — № 51. — 26 грудня [Електронний ресурс]: <http://dt.ua/articles/58885>. — Заголовок з екрану.

15. Сото Э. де. Иной путь: Экономический ответ терроризму: пер. с англ. / Э. де Сото. — Челябинск: Социум, 2008. — 408 с.

16. Стратегія модернізації системи управління державними фінансами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 888-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/888-2007-%D1%80>. — Загол. з екрану.

17. Фінанси України: Інституційні перетворення та напрями розвитку: моногр. / За ред. І.Я. Чугунова. — К.: ДНУ АФУ, 2009. — 848 с.

18. Чухно А.А. Фінанси України: нова парадигма інституційних перетворень / А.А. Чухно // Фінанси України. — 2010. — № 1. — С. 122—124.

19. Школьник І. Міжнародні фінансові конгломерати у банківському секторі України / І. Школьник // Вісник Національного банку України — 2010. — № 2. — С. 32—35.

20. Юрій С.І. Ринок фінансових послуг як інституційна основа ринкової економіки / С.І. Юрій, З.О. Луцишин // Фінанси України. — 2010. — № 11. — С. 48—59.

21. From Microfinance to Inclusive Banking: Challenges & Opportunities for Banks & Other Financial Institutions An International Conference 3 & 4 November 2010 Sandton Convention Centre Johannesburg [Електронний ресурс]: [http://www.microloanfoundation.org.uk/Corporate%20page%20docs/Marketing%20Brochure%20-%202%20Page%20\(Pounds\).pdf](http://www.microloanfoundation.org.uk/Corporate%20page%20docs/Marketing%20Brochure%20-%202%20Page%20(Pounds).pdf). — Заголовок з екрану.

22. <http://www.newsfromafrica.org> [Електронний ресурс]: http://www.newsfromafrica.org/newsfromafrica/articles/art_12925.html. — Заголовок з екрану.

23. <http://www.nextbillion.net> [Електронний ресурс]: <http://www.nextbillion.net/blog/the-advancing-march-of-mobile-money>. — Заголовок з екрану.

24. <http://www.theedgmalaysia.com> [Електронний ресурс]: <http://www.theedgmalaysia.com/first/13567-micro-finance-boosts-countrys-financial-inclusivity-says-zeti.html>. — Заголовок з екрану.

25. K. Goel Creating Financial Inclusivity: A Case-study of Banking Correspondent Model in India / Kartik Goel, Gaurav Anand, Aakash Kushwaha // Proceedings of World Business Economics and Finance Conference 26—27 September 2011 [Електронний ресурс]. -<http://www.wbi-conpro.com/608-Aakash.pdf>. — Заголовок з екрану.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2012 р.